

เทย์โบ : ความหลากหลายทางเพศกับการดำรงอยู่ของกิจกรรมเรียมมะมีวด
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ท่ามกลางสถานการณ์การระบาดของโควิด-19*
TEIBO: SEXUAL DIVERSITY AND EXISTENCE OF REUM MA MUAD ACTIVITIES
OF THAI-KHMER ETHNIC GROUP ENTREPRENEURS AMID THE COVID-19
PANDEMIC

เดชภณ ทองเติม, พัทักษ์ มีติ, จีรนันท์ แก้วมา

Tachapon Tongterm, Pitak Meedee, Jeeranan Kaewma

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Sisaket Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: spsc_network@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษากระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้เปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะการยอมรับความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในระดับชีวิตประจำวัน การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจ บทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและมุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ที่มีต่อบทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรียมมะมีวด สำหรับวิธีการศึกษาได้อาศัยการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยมีพื้นที่การศึกษาเป็นหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร จำนวน 6 หมู่บ้าน มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 139 คน เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลครบถ้วนแล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและแก่นสาระ ผลการศึกษาพบว่า 1. กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมเรียมมะมีวดใน 2 บทบาทหลัก คือ ครูมะมีวด และช่างทรงมะมีวด ซึ่งได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้มีส่วนร่วมมากขึ้นในกิจกรรม และ 2. อำนาจเชิงบารมีของผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ประกอบกิจกรรมเรียมมะมีวดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ยอมรับในบทบาทซึ่งไม่มีความแตกต่างจากการประกอบกิจกรรมโดยผู้ที่เป็นเพศหลัก

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางเพศ; เรียมมะมีวด; กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร; การแพทย์พื้นบ้าน; โควิด 19

Abstract

The globalization flow has been changing social and culture readily, especially the acceptance of social diversity and multicultural are the part in daily routine. The objectives of the study were to study the role of LGBT group and the perspective among the Thai-Khmer ethnic group toward the role of LGBT in Reum Ma Muad. The research methodology was qualitative research by using documentary research, in-depth interviews, and participant observation. A target area was selected using purposive selection by selecting villages where Thai-Khmer ethnic group live massively and there is evidence of Reum Ma Muad organizing continuously. From the selection, there are six villages in Sisaket Province. The number of informants which create the data saturation was 139. Content analysis was applied for data analysis. Results from the study show that 1. the outstanding role of LGBT in Reum Ma Muad consisted of two roles which were Ma Muad teacher (activity moderator) and Ma Muad medium (co-dancer) and they have been participating in the rite more and more. 2. The charismatic authority of LGBT who performed in Reum Ma Muad was the important factor to accept the role of LGBT among Thai-Khmer ethnic. There was no difference of the Reum Ma Muad performed by primary gender.

Keywords: Sexual diversity; Reum Ma Muad; Thai-Khmer ethnic group; Local medicine; Covid-19

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน ถือเป็นดินแดนที่เป็นแอ่งอารยธรรมที่สำคัญของประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีการส่งสมวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีอาณาบริเวณที่ถือได้ว่ามีความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรม ประเพณี และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประชาชนในพื้นที่ (อุทิศ ทาหอม และสุนันท์ เสนารัตน์, 2561) ซึ่งชาวไทยเชื้อสายเขมรหรือกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในภาคอีสานที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม โดยในประเทศไทยมักพบประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย กล่าวคือ กระจายอยู่ในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ โดยมีบ้างเล็กน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สระแก้ว ปราจีนบุรี จันทบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา ราชบุรี และเพชรบุรี (ศิริกมล สายสร้อย, 2551) ซึ่งความเชื่อหนึ่งที่โดดเด่นของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ตั้งแต่อดีตจวบจนกระทั่งปัจจุบันคือ การนับถือผี

บรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า โคนตา ซึ่งหมายถึง ฝึปป่วยตายาย และบุพการีที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยปัจจุบันยังพบว่าประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ยังคงนับถือและถือปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อนี้ ในวิถีชีวิตประจำวัน (คุณวัฒน์ ดวงมณี และคณะ, 2561) โดยกิจกรรมประเภทหนึ่งที่สามารถสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ได้เป็นอย่างดี คือ การจัดกิจกรรมเรือมมะมั่ววด โดยกิจกรรมนี้ถือเป็นกิจกรรมบำบัดโรค กล่าวคือ ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ส่วนใหญ่มักจะมีความเชื่อว่า การเจ็บไข้ได้ป่วยของบุคคลเป็นผลมาจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเหตุผลที่ผีมากระทำนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ อาทิ มีการประพฤติผิดขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม ทำผิดศีลธรรม หรือล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ที่ชุมชนนับถือ เป็นต้น (เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, 2550) ดังนั้น การที่ประชาชนเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันไม่หาย ประชาชนกลุ่มนี้จึงมักบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือ โดยหากตนเองหรือบุคคลในครอบครัวหายจากอาการเจ็บป่วย หรือทุเลาลง จะจัดกิจกรรมเรือมมะมั่ววดถวายนั่นเอง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่ากิจกรรมเรือมมะมั่ววดนี้เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้บนก็สามารถกล่าวได้ (ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ, 2563) แม้แต่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ในปัจจุบัน กิจกรรมเรือมมะมั่ววดยังถูกจัดขึ้นในหลายพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ และแถบจังหวัดใกล้เคียง ภายใต้ความเชื่อที่ว่า การจัดพิธีแล้วจะช่วยปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ รวมทั้งปิดเป่าโรคโควิด 19 ได้อีกด้วย (บริษัท บางกอก มีเดีย แอนด์ บรอดคาสติ้ง จำกัด, 2563)

หากกล่าวถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (sexually-and gender-diverse individuals (SGD) ในอดีตนั้น มักถูกมองว่าเป็นเพียงกลุ่มคนกลุ่มเล็กที่ไม่ได้รับโอกาสในการแสดงจุดยืน และการยอมรับจากสังคมเท่าที่ควร เนื่องจากมีรูปแบบการใช้ชีวิตและรสนิยมทางเพศหรือเพศวิถีที่แตกต่างจากกลุ่มบุคคลทั่วไป เป็นสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจและเข้าถึงบุคคลกลุ่มนี้ แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคที่สังคมมีลักษณะพหุวัฒนธรรมในปัจจุบัน สมาชิกของสังคมมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ รูปแบบการใช้ชีวิตและมีการยอมรับในความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งความแตกต่างของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ พฤติกรรมบางอย่างที่เคยต้องปกปิดไว้ เนื่องจากขัดต่อวัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อเดิม ๆ ก็ได้รับการเปิดเผยและยอมรับมากยิ่งขึ้น สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัด คือ การมีตัวตนในสังคมไทยของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศที่มีศัพท์เรียกกันทั่วไปตั้งแต่ กะเทย สาวประเภทสอง คนรักเพศเดียวกัน เพศที่สาม คนข้ามเพศ เกย์ เลสเบี้ยน ทอม ดี เป็นต้น (พิมลพรรณ อิศรภักดี, 2558) และในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา อาจถือได้ว่าเป็นช่วงปีทองของกลุ่ม LGBT ก็ว่าได้ โดยในประเทศไทยนั้น เริ่มมีการให้ความสำคัญกับสิทธิด้านวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศภายใต้กฎหมาย ซึ่งมีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ การยกเลิกการใช้คำว่า โรคจิตถาวร ในเอกสารยกเว้นการเกณฑ์ทหาร สำหรับชายที่ข้ามเพศเป็นหญิงซึ่งได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหาร โดยกฎกระทรวงกลาโหมกำหนดให้ใช้คำใหม่ คือ เพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เป็นต้น ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าประชาชนไทยในปัจจุบัน

มีแนวคิดความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2559) ที่กล่าวถึงสังคมปัจจุบันความเท่าเทียมมีมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำน้อยลง และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ปราณี วงษ์เทศ (2544) ที่กล่าวในบทนำของตำราเรื่องเพศและวัฒนธรรม ไว้ว่า โลกใบนี้จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สงบสุขขึ้น หากมนุษย์ทุกเพศไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นวรรณะ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาใด ยอมรับความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศบางกลุ่มยังต้องเผชิญกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ แม้ว่าสังคมในปัจจุบันจะเปิดกว้าง และยอมรับว่ามีกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอยู่จำนวนมากไม่น้อย และนอกจากนี้ในบริบทตามแถบชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาที่ด้อยกว่าในเขตเมือง การดำรงตนอยู่ของเพศทางเลือกก็มักจะเจออุปสรรคที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละบริบทพื้นที่ ดังนั้นในบทความวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอบทความวิจัยเรื่อง เทย์โบ : บทบาทของเพศทางเลือกในกิจกรรมเรือมมะมีวัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวัด และศึกษามุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ต่อบทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวัด ซึ่งคณะผู้วิจัยคาดว่าผลวิจัยที่ได้รับจะสามารถสะท้อนบทบาทของเพศทางเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในวิถีชนบทของไทยได้ อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ผลการวิจัยเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของกลุ่มประชาชนเพศทางเลือกในอนาคตได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวัด
2. เพื่อศึกษามุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรต่อบทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยภาคสนามที่เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยงานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เลขที่โครงการวิจัย 001/2564 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นการศึกษาเอกสารทุติยภูมิเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเรือมมะมีวัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ซึ่งผู้วิจัยได้อาศัยข้อมูลทุติยภูมิดังกล่าวมาช่วยเป็นกรอบใน

การศึกษาวิจัยภาคสนาม การสร้างเครื่องมือการวิจัย และการอภิปรายผลของการวิจัยที่ได้รับจากภาคสนาม

2. การวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่สนใจด้วยการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิผ่านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเกิดจากการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการวิจัยเชิงเอกสารได้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมเรือมมะมีวดทั้งทางตรงและทางอ้อม

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้จึงแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเรือมมะมีวดทางตรง ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลกิจกรรมเรือมมะมีวด ผู้ป่วยที่เคยรักษาด้วยกิจกรรมเรือมมะมีวด ครอบครัวของผู้ป่วยที่เคยรักษาด้วยกิจกรรมเรือมมะมีวด และคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรที่เข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวด จำนวน 103 คน และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเรือมมะมีวดทางอ้อม ได้แก่ ผู้นำในชุมชนทางการปกครอง และบุคลากรสาธารณสุข จำนวน 36 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 139 คน ทั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการป้องกันความเสี่ยงและผลกระทบเชิงลบต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจึงดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) โดยวิเคราะห์ไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล และนำประเด็นที่ได้จากการตีความไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าผู้วิจัยไม่ได้ตีความผิดไปจากความเป็นจริงที่ปรากฏจากข้อมูล และสร้างข้อสรุปนำเสนอรายงานการวิจัยโดยข้อสรุปดังกล่าว และรูปภาพประกอบ

ผลการวิจัย

1. บทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวด การประกอบกิจกรรมเรือมมะมีวดในอดีตที่ผ่านมาพบว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่เป็นเพศทางตรงเป็นส่วนใหญ่ โดยในกิจกรรมเรือมมะมีวดสามารถแบ่งกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อกิจกรรมออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย ครูมะมีวด (ผู้ดูแลกิจกรรม) และร่างทรงมะมีวด หรือรูปมะมีวด (ผู้ร่วมรำ) โดยผู้ดูแลกิจกรรมและผู้ร่วมรำมักจะเป็นเพศหญิง กล่าวคือ ถึงแม้ว่าจะมีความเชื่อว่ามีผีบรรพบุรุษที่มาอาศัยอยู่กับตนเองจะเพศชายก็ตาม ซึ่งลักษณะที่แสดงออกว่ามะมีวดที่อยู่กับตนเองเป็นเพศใดนั้น จะเห็นได้ชัดในช่วงดำเนินกิจกรรม กล่าวคือหากมะมีวดเป็นเพศชายก็มักจะชอบแต่งกายด้วยผ้าโสร่ง มีอาภักิริยาที่รุนแรง มีท่าทางการรำรำที่เหมือนผู้ชาย มีการ

สูบบุหรี่หรือดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ตามพฤติกรรมที่บรรพบุรุษท่านนั้นเคยปฏิบัติในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ส่วนมะมีวดที่เป็นเพศหญิงก็มักจะเลือกเครื่องแต่งกายด้วยผ้าถุง มีเครื่องแต่งหน้า และมีอากัปกริยาร่าแบบผู้หญิง เป็นต้น โดยเหตุผลที่ผู้วิจัยมักได้ยินอยู่เสมอเมื่อสอบถามผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นเพศหญิง ว่าเหตุใดกิจกรรมเรือมมะมีวดในอดีตจึงมีแต่ผู้หญิง คำตอบส่วนใหญ่มองว่าเพศชาย น่าจะอาย เพราะเห็นว่าการร่าร่าน่าจะเหมาะกับเพศหญิงมากกว่านั่นเอง ดังนั้นแม้ตัวเองจะมีมะมีวดประจำตนแต่ก็จะเลือกเข้าร่วมเฉพาะงานที่จำเป็นเท่านั้น

อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลา 10 ปีนี้ (พ.ศ. 2555 - 2565) ได้เกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมกิจกรรม กล่าวคือ ปัจจุบันมีครุมะมีวดที่เป็นเพศชายเพิ่มมากขึ้น โดยจากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยพบว่าในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 12 ครั้งนั้น มีครุมะมีวดที่เป็นเพศชายจำนวน 4 ครั้ง ดังคำกล่าวของครุมะมีวดท่านหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า แต่สมัยก่อนกะสิมีแต่ผู้หญิงร่า บได้มีแบบเพิ่นเด มาช่วงหลัง ๆ นี้ละมีหลาย ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวดพบว่า ปัจจุบันมีครุมะมีวดหรือพ่อครู (เพศชาย) มากขึ้นกว่าในสมัยอดีต อย่างไรก็ตามการที่จะเป็นพ่อครูที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชนได้นั้น พ่อครูก็ต้องค่อย ๆ สะสมบารมีและความน่าเชื่อถือ คนในชุมชนจึงจะให้การยอมรับและให้เป็นผู้นำประกอบกิจกรรมเรือมมะมีวดได้ โดยในจำนวนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 งานที่มีพ่อครูเป็นผู้ดูแลกิจกรรมนั้น คณะผู้วิจัยพบว่า เป็นพ่อครูที่มีอายุมากกว่า 30 ปี มีจำนวนเพียง 1 คนเท่านั้น และมีพ่อครูที่อายุไม่ถึง 30 ปี สูงถึงจำนวน 3 คน ซึ่งประเด็นที่พ่อครูมีอายุน้อยแต่ได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านในชุมชน ก็เป็นประเด็นที่ควรศึกษาในบริบทเชิงลึกต่อไปในอนาคต

นอกจากพ่อครูที่เป็นผู้นำกิจกรรมแล้วนั้น ในด้านผู้ร่วมร่าก็พบว่า มีเพศชายเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยจากข้อมูลระบุว่า เฉพาะในช่วง 5 ปีมานี้ มีมะมีวดที่เป็นวัยรุ่นเพศชายเพิ่มมากขึ้น โดยบางคนเป็นผู้ชายที่เป็นเพศทางตรง (ตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล) บางคนเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งกลุ่มที่สองนี้จะมีลักษณะกระตุงกระตึ่ง ประชาชนทั่วไปจะสามารถสังเกตได้ว่าเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ อีกทั้งผู้ร่วมร่ากลุ่มนี้ก็ได้ปิดบังสถานะทางเพศของตนเองว่าเป็นเพศใด แต่กระบวนการเข้าร่วมกิจกรรมยังคงดำเนินการภายใต้ความเชื่อดั้งเดิมคือ บรรพบุรุษเคยมีมะมีวดมาก่อน หลังจากที่บรรพบุรุษเสียชีวิตลง มะมีวดจะถูกส่งต่อไปยังลูกหลานของบรรพบุรุษเพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อโดยการรับขันธไว้

รูปมะมีวด (ผู้ร่า) ที่เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศแต่ละคน มีรูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวดที่แตกต่างกัน แต่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษด้วยกันทั้งสิ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจากรูปมะมีวดที่เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศจำนวน 13 คน ได้ข้อมูลที่มีความสอดคล้องกันในประเด็นเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวดแต่ละครั้งนิยมไปเป็นกลุ่ม กล่าวคือ เมื่อเจ้าภาพเชิญบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่ม กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมักจะชวนกันต่อเป็นทอด ๆ ผ่านการโทรศัพท์เชิญ หรือส่งข้อความเชิญทาง

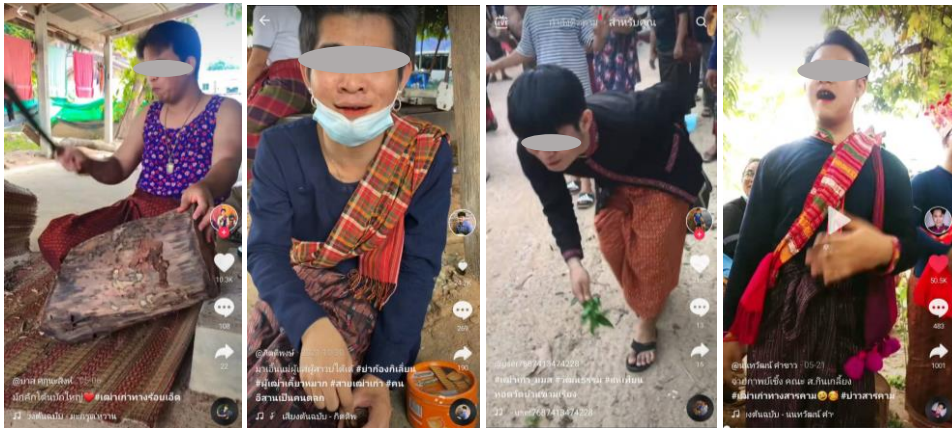
แอปพลิเคชัน Line ซึ่งแตกต่างจากสมัยอดีตที่ต้องใช้การยกขันธและรับขันธในการเชิญเข้าร่วมงาน นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวดแล้วกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมีความเชื่อคล้ายกันคือ เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมแล้วรู้สึกสดชื่น กระปรี้กระเปร่า มีพลังชีวิตเพิ่มขึ้น แต่หากบุคคลใดที่ได้รับเชิญแล้วติดภารกิจ ไม่สามารถเข้าร่วมงานได้ จะรู้สึกไม่สบาย กระทบกระวายใจ เป็นต้น นอกจากนี้ นายเอ ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันการเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวดเริ่มมีรายได้เข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพ (ผู้จัดงาน) มักจะมีซอง (ค่าสินน้ำใจในการไปช่วยงาน) ให้กับผู้เข้าร่วมงาน ซึ่งปัจจุบันมักจะเริ่มต้นที่ 200 - 500 บาท ขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ นายเอให้ข้อมูลที่เคยมีการจัดกิจกรรมเรือมมะมีวดในบ้านของนายกองค้การบริหารส่วนตำบล โดยมีการเชิญรูปมะมีวดเข้าร่วมมากกว่า 200 คน ซึ่งการจัดงานที่ยิ่งใหญ่และเชิญผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากนั้น ตามความเชื่อของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดี ทำให้มะมีวดเกิดความพึงพอใจและบันดาลให้ผู้คนป่วยหายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ

ภาพที่ 1 การแต่งกายของมะมีวดผู้มีความหลากหลายทางเพศ

2. มุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรต่อบทบาทของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวดปัจจุบันการมีมะมีวดกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ คงไม่ใช่ประเด็นใหม่กับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษอีกต่อไป โดยจากสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยมักได้ยินคำตอบที่คล้าย ๆ กันเสมอ ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งได้กล่าวว่า ปัจจุบันมีมะมีวดที่เป็นเพศทางเลือกเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับสมัยอดีต โดยกลุ่มเพศทางเลือกนี้ มักจะมากขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ มีการรำข้ามพื้นที่ การที่มีกลุ่มเพศทางเลือกเข้าร่วมงานก็ดีนะ ทำให้งานสนุกสนานและรื่นเริงมากขึ้น เพราะกลุ่มนี้เขาชอบความสนุกสนาน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีคำเรียกกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ในกิจกรรมเรือมมะมีวดหลากหลายคำ อาทิ กะเทย สาวสอง เทยโบ และเฒ่าเก่า สำหรับคำว่ากะเทย และสาวสองนั้น คงเป็นคำที่คุ้นหูในสังคมไทยแล้ว ส่วนคำว่า เทยโบ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า มาจากคำว่า

กะเทย ผสมกับ โบราณ หมายถึง กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่มีพฤติกรรมกระตุงกระต้าง แต่ไม่ได้แปลงเพศเหมือนสาวประเภทสอง โดยกลุ่มบุคคลนี้แตกต่างจากกะเทยทั่วไปในสังคม คือ เป็นกะเทยที่มีพฤติกรรมที่นิยมและชอบวัฒนธรรมและประเพณีโบราณ เช่น การเคี้ยวหมาก การนุ่งผ้าใส่รองหรือผ้าถุงแทนการใส่กางเกง ชอบเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณี โดยเฉพาะกิจกรรมเรือมมะมีวัด เป็นต้น ส่วนคำว่า เฒ่าเก่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มาจากคำว่า เฒ่า ผสมกับ เก่า โดย เฒ่า หมายถึง ผู้สูงอายุ ส่วนคำว่า เก่า หมายถึง อดีตกาล หรือชาติที่ผ่านมา ดังนั้น เฒ่าเก่า หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ปัจจุบันอาจจะยังไม่เป็นผู้สูงอายุ แต่มีพฤติกรรมและการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ อาทิ การเคี้ยวหมาก การเดินหลังค่อม การแต่งกายคล้ายผู้สูงอายุ นิยมใช้ผ้าพื้นบ้าน การพูดจาคล้ายผู้สูงอายุ ตลอดจนมีลักษณะนิสัยใจคอและความชอบคล้ายกับผู้สูงอายุ ซึ่งนอกจากแถบจังหวัดศรีสะเกษแล้ว ผู้วิจัยยังพบบุคคลที่เรียกตนเองว่าเฒ่าเก่า ในแอปพลิเคชัน Tiktok ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 บุคคลที่เรียกตนเองว่าเฒ่าเก่าในแอปพลิเคชันติกต็อก

การดำเนินชีวิตของกลุ่มเทย์โบ และกลุ่มเฒ่าเก่า มีทั้งบุคคลที่ดำเนินชีวิตประจำวันทุกวันด้วยอัตลักษณ์ที่เป็นแบบโบราณนิยม และบางคนมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ กล่าวคือ แต่งกายตามสมัยนิยมเมื่อไปเที่ยวหรือไปเดินห้าง และแต่งกายแบบโบราณนิยมเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวัดนั่นเอง

สำหรับมุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ที่มีต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ในกิจกรรมเรือมมะมีวัด พบว่า ผู้คนส่วนใหญ่ที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมเรือมมะมีวัดไม่ได้รังเกียจกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในการเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมีวัด แต่กลับให้การยอมรับในฐานะบุคคลหนึ่งของชุมชนโดยปกติ ส่วนมุมมองต่อพ่อครูที่เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ พบว่า ชาวชุมชนให้การยอมรับเนื่องจากการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อีกทั้งมีความใส่ใจในขั้นตอนการการปฏิบัติเป็นอย่างดีทุกขั้นตอน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมเรือมมะมืวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน มีกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (หญิงข้ามเพศ กะเทย เกย์) เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต โดยบทบาทของเพศทางเลือกในกิจกรรมเรือมมะมืวดที่เด่นชัดมี 2 บทบาท คือ ครูมะมืวด (ผู้ดูแลกิจกรรม) และร่างทรงมะมืวด (ผู้ร่วมรำ) ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่าอาจเนื่องมาจาก ปัจจุบันผู้คนในสังคมไทยได้ให้การยอมรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น กล่าวคือ บุคคลจะเป็นเพศใดก็ได้ อีกทั้งปัจจุบันสื่อต่าง ๆ ยังได้นำเสนอเรื่องราวของเพศทางเลือกเพิ่มขึ้นอีกด้วย ทำให้บุคคลที่เป็นเพศทางเลือกกล้าที่จะเปิดตัวกับครอบครัวและสังคมมากขึ้นเมื่อเทียบกับในสมัยอดีต อีกทั้งบุคคลที่เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือเพศทางเลือกบางกลุ่มอาจจะพยายามหาพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนและจุดยืนในสังคม ต้องการให้สังคมยอมรับตนเอง และเพื่อแสดงความเท่าเทียมทางเพศ กล่าวคือในสังคมชนบท การเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมักจะได้รับปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม อาทิ การไม่ให้เกียรติ การด้อยค่า การดูถูกเหยียดหยาม ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่มีเพศสภาพที่แตกต่างนั่นเอง แต่การได้เป็นครูมะมืวดหรือผู้ร่วมในกิจกรรมเรือมมะมืวดนั้น กลับได้รับการยอมรับจากผู้คนในชนบทมากขึ้น ซึ่งเหตุผลที่ผู้วิจัยกล่าวมานั้นสอดคล้องกับ สถานการณ์ในปัจจุบันของโลกที่พบว่ากลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือกลุ่ม LGBTQ+ จากทั่วโลกต่างเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมในการเป็นมนุษย์เพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับสมัยอดีต กล่าวคือ ในฐานะมนุษย์ร่วมโลกที่ไม่ว่าบุคคลจะเป็นเพศสภาพแบบใดก็ตาม มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิ์และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและเท่าเทียมทุกเพศ

แต่หากกล่าวถึงความเชื่อของคนอินเดียที่มีต่อฮิจร่า (เพศทางเลือกที่ดำรงตนคล้ายสาวประเภทสองในประเทศไทย) พบว่า แม้ในครอบครัวอินเดียจะไม่อยากมีบุตรที่เป็นกลุ่มฮิจร่า แต่ในสังคมอินเดีย ฮิจร่าคือคนกลุ่มพิเศษ ที่เชื่อกันว่ามีเทพคุ้มครองและมีสิ่งเหนือกว่าคนอื่น ชาวอินเดียเชื่อว่าฮิจร่ามีวาจาสิทธิ์อวยพรอะไรก็จะสำเร็จ ดังนั้นคนอินเดียจึงนิยมเชิญฮิจร่ามาอวยพรในวันเกิดของเด็กเพศชายหรือมาแสดงดนตรี ร้องเพลง เต้นรำในงานแต่งงาน ซึ่งเชื่อกันว่าจะนำโชคลาภความสมบูรณ์มาสู่ครอบครัวนั้น ในทางกลับกันหากโดนฮิจร่าคำก็ถือว่าโชคร้าย พวกเขาจึงกลัวและไม่อยากทำให้ฮิจร่าโกรธ สังคมอินเดียเองก็มีความเชื่อแบบนี้มานานแล้วเพื่อเป็นการรักษาสมดุลในตัวเองเช่นกัน (Humaira & Anila, 2017) ซึ่งความเชื่อนี้ไม่ได้พบในประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ที่มีต่อมะมืวดกลุ่มเพศทางเลือกในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

อีกเหตุผลน่าจะเกิดจากกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นกะเทยหรือสาวประเภทสอง มักรักสวยรักงามคล้ายเพศหญิง ชอบกิจกรรมประเภทพ่อนรำ การเต้น การจัดดอกไม้ จึงอาจจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมเรือมมะมืวดมากขึ้น เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวทำให้ได้ปลดปล่อยอัตลักษณ์ทางเพศของตน ได้มีการจัดเตรียมพานบายศรีสู่ขวัญ การจัดดอกไม้ในปรัมพิธี การเปลี่ยนเสื้อผ้าที่สวยงาม ตลอดจนพ่อน

ร่ำตลอดทั้งคืนก็เป็นไปได้ อย่างไรก็ตามเหตุผลดังที่ได้กล่าวมานั้นเป็นข้อสรุปจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยและคณะเท่านั้น แต่ตามความเชื่อของรูปมะมีวด (กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นมะมีวด) มีความเชื่อว่า ตนเองมีมะมีวด (ผีบรรพบุรุษ) ที่เป็นเพศหญิงมาสิงร่าง ทำให้อยากแต่งตัวสวยงาม อยากพ้อนรำ ตามลักษณะของหญิงที่เข้ามาสิงร่างตนเองนั่นเอง ซึ่งเหตุการณ์นี้สอดคล้องกับ การนับถือในสังคมเมียนมาร์ (วัญญู พัททอง, 2563) กล่าวคือนะกะต่อ หรือเอกสารทางวิชาการบางฉบับ ใช้คำว่า นะ เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างนัตกับมนุษย์ โดยนัตของชาวเมียนมาร์ไม่ใช่ผีทั่วไป แต่เป็นผีมีฤทธิ์มีฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชาและเป็นที่ยิ่ง (Win Maung, 2015) และเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเทศกาลนัตในยุคปัจจุบัน คือ การเป็นเทศกาลที่เหล่าหญิงข้ามเพศในประเทศเมียนมาร์มารวมตัวกันมากที่สุดกว่างานไหน ๆ จนถึงขนาดเรียกขานกันในหมู่คนท้องถิ่นว่าเป็น เทศกาลเกย์ (ยศธร ไตรยศ, 2559)

นอกจากความเชื่อเรื่องนะกะต่อในประเทศเมียนมาร์แล้ว ยังมีความเชื่อที่คล้ายกันเกี่ยวกับเพศทางเลือกในประเทศอินโดนีเซีย กล่าวคือ ชาวบูกิส ชาวอีบัน ชาวอนกาจู ดายัค ในเขตตอนใต้ของเมืองซูราเวสี ประเทศอินโดนีเซีย ก็ได้มีการนับถือร่างทรงที่เป็นคนสองเพศ หรือรู้จักในนาม บิสซู (bissu) โดยประชาชนแถบนั้นจะมีความเชื่อว่า บิสซู (ผู้ที่เป็นร่างทรง) จะมีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและถือว่าเป็นสายตระกูล เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยกย่องทางสังคม มีหน้าที่ประกอบกิจกรรมในราชสำนักและติดต่อกับวิญญาณ ในกิจกรรมต่าง ๆ ในวัฒนธรรมของชาวบูกิส มองว่าผู้ที่เป็นบิสซูจะมีสถานะพิเศษ ไม่ถือว่าเป็นชายหรือเป็นหญิง (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2558)

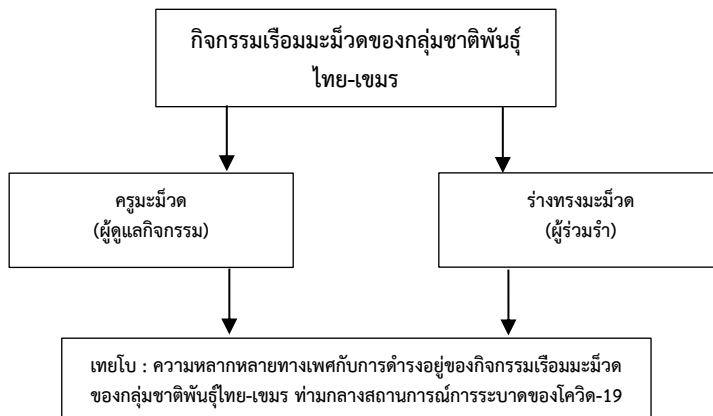
ดังนั้นการพยายามมีตัวตนของบุคคลและมีคุณค่าในสังคม จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนใฝ่หา การเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในชนบท ก็ได้รับผลกระทบไม่ได้แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ ที่คณะผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น การเข้าสู่กิจกรรมเรียมมะมีวดจึงอาจจะเป็นหนทางที่จะช่วยให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับจากสังคมไทยมากขึ้นก็เป็นได้ แสดงถึงความเท่าเทียมในการเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น โดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นเพศใดนั่นเอง เพราะเพศมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นมา ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2563) ที่กล่าวไว้ว่า ความเป็นหญิงและชายมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่วัฒนธรรม คือ สิ่งที่หล่อหลอมให้มนุษย์สร้างอัตลักษณ์ทางเพศ ดังนั้นการทำความเข้าใจกระบวนการที่ต่างกันนี้จะช่วยให้เห็นทิศทางของความรู้เรื่องเพศในสังคมได้ดีขึ้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ว่า กิจกรรมเรียมมะมีวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในปัจจุบันมีกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (หญิงข้ามเพศ กะเทย เกย์) เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต ซึ่งบทบาทของกลุ่มผู้มีความ

หลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวดที่เด่นชัดมี 2 บทบาท คือ คุมมะมีวด (ผู้ดูแลกิจกรรม) และร่างทรงมะมีวด (ผู้ร่วมรำ) โดยประชาชนในชุมชนที่มีความเชื่อเรื่องมะมีวดได้ให้การยอมรับคุมมะมีวดและร่างทรงมะมีวดที่เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่แตกต่างจากผู้ชายที่เป็นเพศทางตรงและผู้หญิงที่เป็นเพศทางตรง (ชายจริง-หญิงแท้) ซึ่งอำนาจเชิงบารมีของผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ประกอบกิจกรรมเรือมมะมีวดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ยอมรับในบทบาท และได้มีคำเรียกกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในกิจกรรมเรือมมะมีวดหลากหลายคำ อาทิ กะเทย สาวสอง เทยโบ และเฒ่าเก่า เป็นต้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หากมองในพื้นที่วิจัย เพศทางเลือกกับกิจกรรมเรือมมะมีวดอาจจะถือเป็นเรื่องปกติของวิถีชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ไปแล้วในปัจจุบัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน ส่งเสริม ไม่ขัดขวาง ทั้งนี้เพื่อบุคคลทุกเพศ ทุกวัยในชุมชน ได้ร่วมกันสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับเพศวิถี และสิทธิส่วนบุคคลที่ถูกต้องให้กับประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลที่เป็นเพศทางเลือกสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สนับสนุน ส่งเสริม ไม่ขัดขวาง ทั้งนี้เพื่อบุคคลทุกเพศ ทุกวัยในชุมชน ได้ร่วมกันสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับเพศวิถี และสิทธิส่วนบุคคลที่ถูกต้องให้กับประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับตนเองว่าเป็นเพศทางเลือกเท่านั้น จึงทำให้เกิดข้อจำกัดของการศึกษา ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยควรจะศึกษากลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลายมากขึ้น รวมถึงการศึกษาครั้งนี้เน้นเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักบางกลุ่มที่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ ถูกคัดออกจากโครงการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดของการศึกษาอีกประเด็น

เอกสารอ้างอิง

- คุณวัฒน์ ดวงมณี และคณะ. (2561). *การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2550). *ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยกิจกรรมเรื้อมมะม่วง ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ. (2563). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูวิกสิตาราม*, 5(2), 105-120.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2563). *แนวคิดเรื่อง ความหลากหลายทางเพศ ในกระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์*. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2565, จาก http://ojslib3.buu.in.th/index_huso2/view/7587
- บริษัท บางกอก มีเดีย แอนด์ บรอดคาสติ้ง จำกัด. (2563). *ชาวสุรินทร์ ทำพิธีโบราณรำแม่มดไล่โควิด-19*. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.pptvhd36.com/news-prani-wang-thet>.
- พิมลพรรณ อิศรภักดี. (2558). *ต่างวัยต่างทัศนต่อความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (2558). *INDONESIA'S SEX GENDER SEXUALITY*. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2565, จาก <https://sgsindonesian.wordpress.com>
- ยศธร ไตรยศ. (2559). *นัด : พลังศรัทธาของมวลชน*. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/woman/661006>

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2559). เพศและวัฒนธรรม ตำราอมตะ มานุษยวิทยาไทย. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/entertainment/arts-culture/news_309423
- ศิริกมล สายสร้อย. (2551). *เขมรในรัฐประเศศ*. สระแก้ว: โรงเรียนอรัญประเทศ.
- อุทิศ ทาหอม และสุนันท์ เสนารัตน์. (2561). การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน. *วารสารวามฎองแหรกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 15-24.
- Humaira, J. & Anila, K. (2017). Myths about Hijras (Male-to-Female Transgender of Hijra Community): Role of Gender and Commonly Held Belief about Them. *Foundation University Journal of Psychology*, 1(4), 63-76.
- Win Maung, Y. (2015). *Bagan 37 Pagodas and 37 Nats*. Mandalay: Cho Cho Myint.

